

Прохорова В. Г.

**ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКО-
РУМУНСЬКИХ ВІДНОСИН В
КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
БЕЗПЕЗПЕКОВОЇ СИСТЕМИ
ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ**

Стаття присвячена дослідженню двосторонніх відносин між Україною та Румунією від 2014 р. і до сьогодення. У статті висвітлюються контроверсійні взаємини між Києвом та Бухарестом. Іншим важливим питанням, що аналізується, є незаконна окупація Криму Росією та її агресія проти України, внаслідок якої не лише порушено баланс сил у Чорноморському регіоні, а й зростає загроза національній безпеці Румунії. Політика Росії показала крихкість та нестабільність безпекової системи Чорноморського регіону. Дослідження показує, що виникнення спільної загрози призвело до зближення України і Румунії, активізації двостороннього діалогу, в тому числі і на вищому рівні, координування політики та розширення співпраці обох держав в багатьох важливих сферах задля забезпечення стабільності у регіоні.

Ключові слова: Україна, Румунія, Російська Федерація, безпека, співпраця.

Постановка проблеми. Відносини між Україною та Румунією займають важливе місце в стратегії зовнішньої політики обох держав, враховуючи протяжність спільного кордону, проживання в обох державах національних меншин іншої сторони, існування значних нереалізованих можливостей кооперації, перш за все у сфері регіональної безпеки. Нині агресивні дії Російської Федерації змушують Україну та Румунію переглянути власні підходи до національної безпеки з урахуванням поточного стану регіональної системи.

Аналіз основних досліджень. Трансформація безпекової системи Чорноморського регіону в контексті агресивної зовнішньої політики Російської Федерації є предметом ретельного дослідження багатьох експертів. Зокрема,

вивченню змін у двосторонніх відносинах України і сусідньої Румунії свої роботи присвячували І. Соловей, В. Каптару, А. Филипенко, І. Максименко, С. Солодкий, І. Ракеру, С. Герасимчук. Шляхи координації політики Києва та Бухаресту в безпековій сфері досліджували Г. Вісан та Р. Рудомський. Варто зазначити, що низька динаміка розвитку українсько-румунських відносин не сприяє появі великої кількості публікацій із заданої тематики, тож інформація часто повторюється.

Метою статті є виокремлення чинників, які визначають характер відносин між Україною та Румунії в сфері безпеки в контексті ревізійної політики Російської Федерації.

Дослідницькі завдання сформульовані наступним чином: 1) розкрити інтереси Києва та Бухареста щодо розвитку двосторонніх відносин на сучасному етапі; 2) визначити досягнення співробітництва сторін; 3) виокремити перешкоди, які заважають ефективній взаємодії в сфері безпеки та оборони.

Виклад основного матеріалу.

Протягом багатьох років в публічному вимірі Румунії домінувало негативне сприйняття України, передовсім завдяки популістським виступам представників окремих радикальних партій та ЗМІ. Вони представляли українську державу провідником російських інтересів у Румунії і у Чорноморському регіоні в цілому, формулюючи сприйняття її як загрозу. Україна, в свою чергу, підозрювала сусідню країну в планах втілення концепції «Великої Румунії» і відводила їй роль «головного ворога». Однак зараз обидві країни відкривають одна одну заново.

Анексія Кримського півострова Росією у 2014 р. і початок війни на Донбасі дуже гостро поставили на порядок денний питання стабільності і безпеки у сусідніх із Румунією країнах [1]. Протиправні дії Кремля спонукали сусідів до зближення проти спільного ворога. За нових умов Румунія взяла курс на перебалансування відносин з Україною та проявила себе як прихильник суверенітету та територіальної цілісності нашої держави.

Для розуміння особливостей відносин Києва та Бухареста раніше і зараз доцільно пригадати, що двосторонні стосунки від

моменту проголошення незалежності України і до 2014 р. характеризувалися достатньою інертністю, наявністю широкого спектру суперечливих питань, політичною напруженістю та відсутністю системності, хоча обидві сторони і запевняли одна одну у готовності зміцнювати добросусідські і взаємовигідні відносини.

Румунія була однією з останніх сусідніх країн, які визнали незалежність України, встановивши з нею дипломатичні відносини у січні 1992 р., та закріпили кордон формально. Упродовж 1991–1996 рр. в українсько-румунських відносинах існувала дилема «втрачених територій». Багаторічний обмін політичними претензіями був припинений внаслідок як однозначної позиції української влади щодо територіальної цілісності України, так і прагненням Румунії здобути статус кандидата на членство в НАТО та ЄС, чого можливо досягти лише за відсутності територіальних протиріч із сусідніми країнами. Саме це сприяло підписанню 2 червня 1997 р. Договору про відносини добросусідства між Україною та Румунією, який підтвердив непорушність кордонів та ліг в основу двосторонніх відносин між цими країнами [2, с. 212].

Протягом тривалого часу питання навколо захисту прав національних меншин, подвійного громадянства етнічних румунів, врегулювання судноплавного транзиту по річці Дунай, делімітації континентального шельфу в Чорному морі, а також ситуації з Криворізьким гірничо-збагачувальним комбінатом, що виникали на тлі взаємної підозри щодо нещирості сторін, справляли стримуючий вплив на розвиток двостороннього діалогу [3, с. 5].

Політика Росії щодо України у 2014 р. стала серйозним викликом та дала поштовх перезавантаженню відносин між двома країнами. Усвідомлення спільної загрози з боку російської держави призвело до покращення динаміки у двосторонніх відносинах між Україною та Румунією, які мають підґрунтя перерости у стратегічне партнерство сусідніх країн. Румунія стала першою країною, яка ратифікувала Угоду про асоціацію між ЄС і Україною, а також активно підтримувала Євромайдан та Україну на міжнародному рівні після анексії Криму. Активізувався діалог на вищому рівні, чому сприяла зміна влади в країнах.

У лютому 2015 року міністр закордонних справ України Павло Клімкін відвідав Бухарест, а 17 березня того ж року відбувся перший за сім років візит президента Румунії Клауса Йоханніса в Україну [4]. За період 2014–2015 рр. був підписаний ряд міжурядових угод: про заходи зміцнення довіри і безпеки, про малий прикордонний рух; ще два – про прокладання оптико-волоконного кабелю через українсько-румунський кордон в районі між Орлівкою (Україна) і Ісакчею (Румунія) і про відкриття міжнародного пункту пропуску для поромної переправи між двома цими населеними пунктами [5]. Важливість останньої угоди пояснюється відсутністю українського пункту пропуску на цій ділянці спільного з Румунією кордону по Дунаю.

Під час візиту Петра Порошенка в Бухарест в квітні 2016 року була підписана спільна угода про патрулювання державного кордону між Румунією і Україною для боротьби з корупцією і контрабандою (патрулювання було впроваджене лише у 2017 р.), про співпрацю в сфері військових перевезень і ін. [4; 5]. Також було відновлено діяльність українсько-румунської Спільної Президентської Комісії [3, с. 6].

Агресивна політика Росії у Азовському і Чорному морях порушила баланс сил в регіоні, змінила пріоритети України і Румунії у двосторонньому співробітництві, в тому числі у сприйнятті ролі одна одної в питаннях національної та регіональної безпеки. Водночас особливості діалогу передусім у сфері безпеки доцільно аналізувати в двох вимірах. Перший – співпраця з метою забезпечення національної безпеки в контексті зовнішніх загроз, де сторони об'єднанні спільним баченням проблем безпеки і готові до спільних дій в напрямку її зміцнення. Про це свідчать слова президента України П. Порошенка під час зустрічі з румунським лідером К. Йоханнісом: «Ми цінуємо дружбу і міцне партнерство з Румунією та важливу підтримку і допомогу Вашої країни у захисті територіальної цілісності і суверенітету нашої країни та боротьбі проти зовнішньої агресії» [6].

До цього часу у Румунії не до кінця вірили в прозахідний курс України, передусім через її політику багатовекторності, та допускали надмірну залежність керівних кіл сусідньої країни від

Росії. Після подій 2014 року румуни стали по-іншому оцінювати і Україну, і українців, почали їх розглядати як людей з розвинутою громадянською свідомістю [7]. Географічна близькість Румунії до незаконно анексованого і милітаризованого Криму, загроза появи Росії на півночі дельти Дунаю в Одеській області, посилення російського впливу в Молдові, де Румунія традиційно має інтереси, породжує відчуття небезпеки для Бухареста. Як зазначив глава штабу ВМС Румунії віце-адмірал Олександру Мірс, милітаризація Росією Криму становить загрозу її національній безпеці та веде до того, що вся румунська прибережна лінія знаходиться в зоні досяжності російських ракет «земля-земля» дальнього радіусу дії [5]. Будучи де-факто прямим морським сусідом Росії, Румунія не зможе впоратися з цією загрозою самотужки. Саме тому Бухарест спрямовує зусилля на посилення власної безпеки, передовсім, надаючи усесторонню підтримку і допомогу Україні.

Румунія рішуче засуджує російську агресію проти України, визнає незаконність референдуму та анексії Криму та відкрито заявляє про безпосередню причетність Кремля до озброєння бойовиків на Сході України. Бухарест надає Україні фінансову та матеріальну допомогу для подолання економічної кризи і здійснення структурних реформ. Відтак, у квітні 2016 р. Бухарестом очолив у НАТО тратостовий фонд, який надає Україні допомогу в сфері кібербезпеки, було виділено 250 тис. євро військово-технічної допомоги в контексті протидії військовій агресії Росії [2, с. 218; 5].

Румунія є однією із головних послідовників санкційної політики Європейського Союзу відносно Росії та постійно наполягає на подовженні їхнього терміну дії допоки не буде повного застосування Мінських домовленостей, чи якщо ситуація в регіоні продовжуватиме погіршуватися [8].

Будучи одним із ключових гравців у Чорноморському басейні, Румунія виступає в якості координатора регіональних зусиль задля розбудови безпекового балансу та протидії спробам російської держави дестабілізувати ситуацію на східних кордонах ЄС. Так, серед трьох чорноморських держав – членів НАТО саме Румунія найбільш активно наполягала на

посиленні позицій альянсу в регіоні, шляхом збільшення тут присутності сил США та НАТО. Керуючись міркуваннями щодо необхідності забезпечення належної оборони країни, Румунія збільшила оборонні витрати до 2 % ВВП та кількість військових навчань, ініціює проекти з регулярного військового співробітництва та посилення інструментів «м'якої» безпеки [9; 2, с. 219]. До зміни влади в Польщі офіційні представники Києва, Бухареста та Варшави обговорювали створення «трикутника» співпраці – регіональної «групи солідарності» [3, с. 7]. У квітні 2016 р. Міністерством оборони Румунії була висунута ідея створення Чорноморського флоту НАТО, за участі Румунії, Болгарії і Туреччини, із залученням до цього проекту і України. Однак ця ініціатива не була реалізована через відсутність підтримки з боку Софії [5]. Справжнім проривом у двосторонніх відносинах можна вважати перші в історії країн спільні військові навчання «Riverine-2018», що відбулися 4–6 вересня 2018 р. на ділянці Дунаю від українського Ізмаїла до румунського порту Бреїла. Для України спільні з Румунією навчання – це можливість не лише синхронізувати дії у дельті Дунаю, а й у довготривалій перспективі поступово інтегруватися до НАТО, стаючи хай хоч і на навчаннях, але все ж частиною колективної регіональної безпеки [10].

Румунія бере активну участь у моніторингу безпекової ситуації в Україні та є головою місії у Чернівцях. Крім того, вона очолює альтернативну багатосторонню групу – Бухарестський формат, який об'єднує дев'ять членів НАТО: Польщу, Болгарію, Чехію, Словаччину, Угорщину, Литву, Латвію та Естонію. Ці дев'ять країн також поділяють стурбованість з приводу військового відродження Росії в Криму і виступають за постійне розширення НАТО.

Ще однією сферою координації політики Румунії та України є ситуація в Республіці Молдова та придністровська проблема [11]. І Україна, і Румунія маючи спільний інтересів подальшому зближенні Кишинева з ЄС, врегулюванні Придністровського конфлікту з повною повагою до суверенітету і територіальної цілісності Республіки Молдова; водночас будучи занепокоєними політикою президента

Молдови Додона, докладатимуть спільних зусиль для його досягнення.

Другим виміром аналізу співпраці Києва і Бухареста є забезпечення національної безпеки в контексті країнами внутрішніх чинників. На відміну від першого, зовнішнього виміру, ті проблеми, що довгий час перешкоджали розвитку поглибленого стратегічного партнерства Румунії та України, мають негативний ефект і сьогодні. Зокрема, питання національних меншин тривалий час було наріжним каменем в українсько-румунських відносинах. Румунська національна меншина на території України складає 151 тис. осіб, а українська в Румунії – за різними підрахунками від 57 до 200 тис. осіб. Ще початку 1990-х рр. Бухарест намагався реалізувати концепцію побудови «спільного культурного простору», а згодом почав різко критикувати політику Києва щодо румунської меншини в Україні на міжнародному рівні, що не мало під собою жодних правдивих аргументів [2, с. 216].

Новий закон України «Про освіту» (від 28 вересня 2017 р.) сприяв загостренню проблеми та започаткував нову кризу у відносинах України з Румунією. Зокрема, мовна стаття 7 нового закону «Про освіту» була вкрай негативно сприйнята румунською владою, оскільки вона визначає право національних меншин на навчання рідною мовою поряд з українською мовою лише в окремих класах (групах) комунальних закладів дошкільної та початкової освіти [12]. Однак варто зауважити, що попри досі невирішену суперечку щодо нового освітнього закону, уряд Румунії вважає за необхідне продовжувати дискусії в усіх форматах – в НАТО, в ЄС та у двосторонньому форматі з підтримки України та її суверенітету [13]. Разом із тим, громади національних меншин обох країн можуть зіграти значну роль у зміцненні українсько-румунських відносини. Очікується, що активні міжлюдські контакти та прикордонна співпраця, зумовлені географічною близькістю країн, формуватимуть сприятливі умови для поглиблення контактів та співробітництва, а отже працюватимуть на покращення безпекової ситуації.

Висновки. Анексія Російською Федерацією Кримського півострова з

подальшим включенням його до її складу, а також початок непрямой військової агресії на сході України стали чи не найсерйознішим викликом усталеному європейському порядку та системі міжнародної безпеки в цілому за останні півстоліття. У цьому контексті співпраця між Україною та Румунією в безпековій сфері є ключовим питанням Європейської політики сусідства та партнерства, а також міжнародної співпраці в регіоні Чорного моря та країнах Східної Європи в цілому. Останні роки спостерігаються позитивні зрушення у відносинах між цими двома країнами: події 2014 року стали каталізатором «перезавантаження» колишніх недовірливих відносин між Києвом та Бухарестом. Протягом останніх років їм вдалося встановити конструктивні відносини, спрямовані на пошук рішень нагальних проблем, подолання певного стану бездіяльності та подальшого розвитку співпраці. На вищому рівні підтверджена взаємна зацікавленість та наявність перспектив поглиблення співробітництва в різних сферах в інтересах обох країн. Співпраця у сфері безпеки залишається пріоритетним напрямком у відносинах обох держав, однак її ефективність залежить від політичної волі сторін до конструктивного діалогу, особливо стосовно давніх протиріч, які можуть і надалі грати роль стримуючого бар'єра у встановленні рівноправних партнерських відносин і переходу на рівень стратегічного партнерства між Україною та Румунією.

Список використаних джерел :

1. Гуцал С. Перспективи розвитку партнерських відносин України з Румунією. Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2084/> (дата звернення 10.02.2019).
2. Максименко І. В., Майстренко Ю. І. Південносхідний та західнобалканський напрямки зовнішньої політики України. *Стратегічна культура та зовнішня політика України*. Під ред. І. М. Ковалія, О. І. Брусилівської, В. А. Дубовика. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2017. С. 204–226.
3. Солодкий С., Ракеру І. Аудит зовнішньої політики: Україна – Румунія. К.: Інститут світової політики, 2016. 46 с.

4. Політичні відносини між Україною та Румунією. URL: <https://romania.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ro/diplomacy> (дата звернення 10.02.2019).
5. Филипенко А. Трансформація Причорномор'я. В кого превращается Румыния из «идеального врага» Украины. URL: <http://www.dsnews.ua/world/transformat-siya-prichernomorya-2-rumuniya-iz-glavnogo-vraga-21082017220000> (дата звернення 10.02.2019).
6. Україна та Румунія демонструють зацікавленість у результатах співпраці. URL: https://zik.ua/news/2017/02/01/ukraina_t_a_rumuniya_demonstruyut_zatsikavlenist_u_n_ovyh_rezultatah_1035975 (дата звернення 10.02.2019).
7. Ерман Г. Як в Україні та Румунії вирішити мовну суперечку. *BBC.News*. 12 Січня, 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-42664117> (дата звернення 10.02.2019).
8. «Румунія підтримує санкції проти Росії до повного виконання Мінських угод», – президент Йоханніс. *Unian.ua*. URL: <https://www.unian.ua/politics/1056431-rumuniya-pidtrimue-sanktsiji-proti-rosiji-dopovnogo-vikonannya-minskih-ugod-prezident-yohannis.html> (дата звернення 10.02.2019).
9. Федик І. Георге Вісан: «Війна в Україні показала важливість належності Румунії до потужної системи колективної безпеки». URL: <https://defenceua.com/index.php/statti/1116-heorhe-visan-viyna-v-ukrayini-pokazala-vazhlyvist-nalezhnosti-rumuniyi-do-potuzhnoyi-systemy> (дата звернення 10.02.2019).
10. Рудомський Р. «Riverine-2018»: для чого Україна з Румунією «москітний флот» тренувала. URL: <https://www.depo.ua/ukr/war/riverine-2018-dlyaukrayina-z-rumuniyeu-moskitniy-flot-trenovala-20180907833717> (дата звернення 10.02.2019).
11. Каптару В. Відносини між Україною та Румунією: старі й нові сприйняття. URL: http://www.rri.ro/uk_uk (дата звернення 10.02.2019).
12. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 10.02.2019).
13. Румунія не блокуватиме діалог Україна-НАТО попри суперечку щодо мови освіти. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/04/12/7080324/> (дата звернення 10.02.2019).

Prokhorova V. G. – Student of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of the Odessa National University named after I. I. Mechnikov

Evolution of bilateral relations between Ukraine and Romania in the context of transformation of the Black Sea security system

The article is devoted to investigation of bilateral relations between Ukraine and Romania since 2014 until nowadays. The article highlights turbulent relations between Kyiv and Bucharest. Another neuralgic issue analysed in this paper is Russian illegal annexation of the Crimea and its aggression against Ukraine, which not only destabilised the security balance in the Black Sea, by establishing a large anti-access/area-denial exclusion zone but also caused the greatest threat to the national security of Romania. Russia's aggression showed how fragile and unstable the security system of the Black Sea region is. The study shows that common security threat resulted in intensifying rapprochement between Ukraine and Romania, coordination of policy and widening the cooperation of both countries in many vital for security provision spheres.

Key words: *Ukraine, Romania, Russian Federation, security, cooperation.*

*Рекомендовано до друку
– к. політ. н., доцентом Максименко І. В.*

Стаття надійшла в редакцію 2.01.2019.